
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.131.5:65.012.2

О. М. Кравченко, викладач

**ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Анотація. У статті розглянуті такі інституційні засади державного регулювання економіки України, як програмування економічного і соціального розвитку. Державні програми економічного і соціального розвитку є одним з ключових інструментів програмування національної економіки.

Ключові слова: економічний розвиток, соціальний розвиток, концепція соціально-економічного розвитку, програмування, державні програми економічного і соціального розвитку.

Е. Н. Кравченко, преподаватель

**ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ПРОГРАММЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАК
ИНСТРУМЕНТ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ**

Аннотация. В статье рассмотрены такие институциональные основы государственного регулирования экономики Украины, как программирование экономического и социального развития. Государственные программы экономического и социального развития являются одним из ключевых инструментов программирования национальной экономики.

Ключевые слова: экономическое развитие, социальное развитие, концепция социально-экономического развития, программирование, государственные программы экономического и социального развития.

О. М. Kravchenko, lecturer

**STATE PROGRAMS OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT AS AN INSTRUMENT OF
NATIONAL ECONOMY GOVERNMENT REGULATION**

Abstract. The article examines the institutional framework of government regulation of national economy of Ukraine, where the state program of social and economic development is one of the key tools.

Development of the concept of national economic policy is based on the following elements: analysis of the situation within economy, development and justification of purposes, "objectives tree" building. The general purpose of a government regulation of the economy is to improve an existing socio-economic structure.

Thus, the concept of socio-economic development is based on three main elements: economy analysis, analysis of objectives and choice of state regulation instruments. The most important means in forming and implementation of the concept of socio-economic development and government regulation of the economy is forecasting macroeconomic planning and public programming. Economic programming is a form of government regulation within economy. Programming is used extensively in the sense of creating a program of action. Program-target method is used in the process of economic and social development programming.

According to the author, it is necessary to clarify the definition of "program of socio-economic development" and put a new face on it. State program of socio-economic development is a program target document for a specified period, in which the system of goals and priorities for economic and

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

social development is consistent with a set of activities and resources necessary for their implementation.

Social orientation of government programs for socio-economic development determines the increase of social standards through economic development. As to a social theory of equitable distribution, the social product part is available to producers of this product and it increases the consumption of the product within the state, because the purchasing power of the state's population increases, so business activity increases too. Based on the use of modularity in the design of public programs for socio-economic development the author proposes to determine the following modules in these programs: social-economic, management and legal, resource and environmental, innovation and investment.

State, represented by a government, provides social orientation of the economy and must intervene in socio-economic processes. Instruments of economy state regulation are the following: normative and legal regulation, fiscal and financial management, direct public investment, public programming socio-economic development. Thus, state programs of social and economic development are one of the key instruments of economy state regulation.

Keywords: *economic development, social development, socio-economic development concept, programming, state programs of socio-economic development.*

Актуальність теми дослідження. Одним з основних пріоритетів економічної політики органів державної влади України є державне прогнозування та програмування соціально-економічного розвитку, котре зумовлено потребою глибоких і швидких структурних змін у національній економіці за недостатньої ефективності ринкових механізмів. Основним завданням програмування як форми державного регулювання економіки є підтримка економічної рівноваги, вплив на якісні зміни економіки та стимулювання її розвитку, що у свою чергу покликане внести якісні зрушення в сферу соціального розвитку.

Постановка проблеми. Концепція соціально-економічного розвитку держави визначає поєднання економічної та соціальної складової. Економічне зростання забезпечує поліпшення соціальних стандартів, визначених у програмах економічного і соціального розвитку на визначений період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Величезний вклад у розробку теорії економічного розвитку зробив свого часу Йозеф А. Шумпетер. Вагомість соціальної складової суспільного розвитку досліджував видатний учений-економіст М.І. Туган-Барановський. Дослідження питань економічного зростання, економічного розвитку в ринкових умовах та програм соціально-економічного розвитку розкриті в працях досить значної кількості учених сучасності, а саме: М.М. Єрмоленка, С.А. Єрохіна, Б. Панасюка, В.Ф. Савченка та інших.

Постановка завдання. Визначити сутність економічного та соціального розвитку в контексті державного регулювання економіки. Визначити сутність програмування і програм соціально-економічного розвитку та їх основні компоненти.

Виклад основного матеріалу. Створення самодостатньої соціально орієнтованої ринкової економіки є основою економічної політики України. Концепція соціально-економічного розвитку України – набір показників, що характеризують цілі, стратегію та засоби соціально-економічного розвитку держави.

Ринковий механізм як інструмент спонтанного регулювання економічних процесів у своїй недосконалій первинній формі є недостатньо ефективним регулятором соціально-економічного розвитку. На теперішній час ринковий механізм деформує мотиви і методи економічної діяльності. На думку українських учених, ринковий механізм сьогодні має бути доповнений методами державного регулювання непрямої дії, у тому числі способами підтримки інноваційної діяльності як базисного елемента економічного зростання [6, с. 10].

Слід розмежовувати поняття «економічний розвиток» та «економічне зростання». Хоча терміни мають у своєму змісті однакове розуміння переходу на більш якісний ступінь, як-от: покращення, збільшення, поступальний рух уперед. Але в той же час є відмінними. Економічне

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

зростання – збільшення обсягів внутрішнього валового продукту (ВВП) в даному періоді в порівнянні з іншими періодами (тобто розширене відтворення тих самих товарів на базі незмінних технологій). Економічний розвиток – якісний перехід від одного стану економіки до іншого, коли розширене відтворення характеризується ще й виробництвом нових товарів та послуг з використанням нових технологій. Просте зростання економіки не є процесом розвитку. Економічне зростання може відбуватися і за умов відсутності економічного розвитку, а економічний розвиток без економічного зростання неможливий [6, с. 48].

Основна ідея теорії, висунутої австро-американським економістом Йозефом А. Шумпетером (1883-1950), полягає в тому, що розвиток економіки ґрунтується на впровадженні новинок, інновацій. Таким чином, інновації є не що інше, як використання існуючих джерел новими способами. Інновації - це нові продукти, нові технології, нова організація промислового виробництва, відкриття нових ринків. Джерелом розвитку слугують внутрішні процеси, нові комбінації виробничих факторів на основі інновацій

За висловом Йозефа А. Шумпетера, під «розвитком» слід розуміти лише такі зміни економічного життя, які постають зсередини, а не накинені ззовні. Якщо виявиться, що таких змін у самій економічній сфері не виникає і явище, що ми його називаємо економічним розвитком, на практиці просто ґрунтується на факті змін умов, а також, що економіка безперервно адаптується до них, то нам слід буде визнати, що економічного розвитку немає [3, с. 73].

Економічний розвиток потребує виваженої державної економічної політики та закріплення на законодавчому рівні пріоритетних напрямків розвитку на визначений період. В.Ф. Савченко наголошує на першочерговому значенні планового регулювання соціально-економічного розвитку [8, стор. 149]. Планування – це заздалегідь намічений порядок дій, необхідних для досягнення поставлених цілей та оптимальний розподіл ресурсів для досягнення поставленої мети.

Системна реалізація державної економічної політики потребує розробки концепції економічного розвитку, що відповідатиме цілям та реальним можливостям, котрими володіє держава на теперішній час. В основу цілісної системи оцінки можливостей і обґрунтування шляхів подальшого соціально-економічного розвитку покладені три складові: концепція соціально-економічного розвитку України; прогноз розвитку національної економіки; річний індикативний план [7, с. 404]. Хоча на початку дев'яностих років ХХ століття термін «планування» відійшов у небуття. За висловом Б. Панасюка, «...більшість науковців і практиків навіть боялися вимовити слова про план і прогноз, замінивши їх таким поняттям як програма» [7, с. 403].

Найважливішими засобами формування та реалізації концепції соціально-економічного розвитку, а також державного регулювання економіки є прогнозування, макроекономічне планування та державне програмування. Економічне програмування є формою державного регулювання економіки. У широкому загалі програмування використовується у значенні створення програми дій. У процесі програмування економічного і соціального розвитку застосовується програмно-цільовий метод.

Потребує детального розгляду визначення сутності програм економічних взагалі, а також державних програм соціально-економічного розвитку.

Програма економічна – система взаємопов'язаних і узгоджених заходів, план дій, спрямованих на досягнення єдиної мети, розв'язання однієї проблеми [5, с. 186]. Програма має системний підхід щодо комплексного розв'язання чітко визначеної проблеми господарського характеру.

Програма економічного розвитку – комплекс взаємопов'язаних цілей і завдань щодо перспектив розвитку господарства країни на короткотерміновий, середньотерміновий та довготерміновий період, з одного боку, і необхідних для їх реалізації ресурсів, заходів – з іншого, спрямованих на досягнення тактичної або стратегічної мети. Програма економічного розвитку безпосередньо охоплює всі підсистеми національної економічної системи [5, с. 186]. Дане визначення стосується програмування на макрорівні, котре охоплює цілком і повністю соціально-економічні процеси держави.

Програма економічного і соціального розвитку – документ, в якому: визначаються цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку, засоби та шляхи їх досягнення; формується взаємоузгоджена і комплексна система заходів органів законодавчої і виконавчої влади, місце-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

вого самоврядування, спрямованих на ефективне розв'язання проблем економічного і соціального розвитку, досягнення стабільного економічного зростання; характеризуються очікувані зміни у стані економіки та соціальної сфери [2, с. 248]. Програмні документи економічного і соціального розвитку повинні відповідати вимогам законодавства України щодо документів загальнодержавного характеру.

Згідно з Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» програми економічного і соціального розвитку – державні цільові програми економічного, соціального розвитку, програми економічного, соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст [1, ст. 1]. Тут державні програми економічного і соціального розвитку України на відповідний період названі одночасно і цільовими, що означає обов'язковість фінансування з Державного бюджету поставлених завдань, що визначені даною програмою. Але цим же законом регламентується перелік цільових програм, що фінансуються з Державного бюджету, включених до складу Державної програми економічного і соціального розвитку на визначений період. А сама програма носить рекомендаційний характер та служить базою для розробки програм АРК, областей, районів і міст.

Система прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України складається з [1, ст. 4]:

- прогнозів економічного і соціального розвитку України на середньостроковий та короткостроковий періоди;
- Державної програми економічного і соціального розвитку України на короткостроковий період;
- прогнозів економічного і соціального розвитку АР Крим, областей, районів і міст на середньостроковий період;
- програм економічного і соціального розвитку АР Крим, областей, районів і міст на короткостроковий період;
- прогнозів розвитку окремих галузей економіки на середньостроковий період;
- програм розвитку окремих галузей економіки.

Державні програми економічного і соціального розвитку України на короткостроковий період розробляються щороку взаємоузгоджено з проектом Державного бюджету України на відповідний рік. У програмі конкретизуються заходи, передбачені в програмі діяльності Кабінету Міністрів, та завдання, визначені у щорічному посланні Президента України до Верховної Ради про внутрішнє та зовнішнє становище України. Проект Державної програми на наступний рік подається до Верховної Ради одночасно з проектом Державного бюджету. Після затвердження парламентом програма публікується в офіційних виданнях Верховної Ради та газеті «Урядовий кур'єр». У Державній програмі економічного і соціального розвитку України мають бути відображені:

- аналіз соціально-економічного розвитку країни за минулий та поточний роки і характеристика головних проблем розвитку економіки та соціальної сфери;
- вплив очікуваних змін зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної ситуації на економіку країни;
- цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку в наступному році;
- система заходів щодо реалізації державної політики з визначенням термінів виконання та виконавців;
- основні макроекономічні показники, обсяги капітальних вкладень, показники державного заповнення та інші необхідні показники й баланси економічного та соціального розвитку, у тому числі в розрізі галузей економіки, АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя;
- перелік державних цільових програм, що фінансуються в наступному році за рахунок коштів Державного бюджету;
- показники розвитку державного сектора економіки, зокрема: отримання та використання доходів від розпорядження державним майном, ефективності використання об'єктів права державної власності, розвитку казенних підприємств.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Соціальна спрямованість державних програм соціально-економічного розвитку визначає підвищення соціальних стандартів завдяки економічному розвитку. З точки зору соціальної теорії справедливого розподілу, частина суспільного продукту, що надходить у розпорядження безпосередніх виробників даного продукту, збільшує споживання продукту в середині держави, адже збільшується купівельна спроможність населення держави, а значить, збільшується і ділова активність [10, стор. 392-393]. На взаємозалежність економічного та екологічного потенціалу національної економіки вказує В.Ф. Савченко, адже існують «природо-екологічні обмеження розвитку суспільного виробництва» [9, стор. 79]. Це є ресурсно-екологічна складова. Система державних органів і законодавче підґрунтя розробки та реалізації державних програм соціально-економічного розвитку становлять управлінську та правову складові. Інноваційно-інвестиційна складова повинна сприяти економічному розвитку на засадах впровадження новітніх технологій і сприяння притоку інвестицій. На підставі застосування модульного принципу при розробці державних програм соціально-економічного розвитку автором пропонується визначити наступні модулі в даних програмах: соціально-економічний, управлінсько-правовий, ресурсно-екологічний, інноваційно-інвестиційний [4].

Висновок. Держава в особі органів державного управління, забезпечуючи соціальну спрямованість економіки, зобов'язана втручатися в соціально-економічні процеси. Вагомою складовою державного регулювання економіки є державне програмування економічного і соціального розвитку. Державні програми економічного і соціального розвитку виступають одним із ключових інструментів державного регулювання економіки України.

Таким чином, концепція соціально-економічного розвитку держави ґрунтується на трьох основних елементах: аналізі стану економіки, аналізі цілей і виборі інструментів державного регулювання. Потребує подальшого розвитку необхідність комплексного підходу до програмування як форми державного регулювання економіки, що дозволить конкретизувати пріоритетні стратегічні напрями соціально-економічного розвитку.

Література

1. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 03.03.2000 р. № 1602-Ш [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Гордієнко К.Д. Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки / К.Д. Гордієнко. – [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. - К.: КНТ, 2007. – 360 с.
3. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Йозеф А. Шумпетер; пер. з англ. В. Старка. – К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2011. – 242 с.
4. Кравченко О.М. Декомпозиція програми соціально-економічного розвитку за модульним принципом / О.М. Кравченко // Науковий вісник ЧДІЕУ. Серія 1, Економіка: збірник наукових праць. – 2012. - №1(13). - С. 67-73.
5. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій; за ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2006. - Т. 2. – 568 с.
6. Організаційно-економічні аспекти інноваційного оновлення національного господарства: наук. монографія / [М.М. Ермоленко, С.А. Єрохін, В.М. Шандра та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. М.М. Ермоленка і д.е.н., проф. С.А. Єрохіна. – К.: Національна академія управління, 2008. – 216 с.
7. Панасюк Б.Я. Економічна політика в Україні наприкінці ХХ століття / Б.Я. Панасюк. – К.: Новий друк, 2002. – 743 с.
8. Савченко В.Ф. Національна економіка: навч. посіб. / В.Ф. Савченко. – К.: Знання, 2011. – 309 с.
9. Савченко В.Ф. Потенціал національної економіки України: монографія / В.Ф. Савченко. – Чернівці: ЧДІЕУ, 2009. – 274 с.
10. Тугань-Барановській М.И. Основы политической экономии. Четвертое переработанное издание / М.И. Тугань-Барановській. – Петроградъ: Издание Юридического книжного склада «Право», 1917. - 539 с.

References

1. *Pro derzhavne prohnozuvannia ta rozroblennia prohram ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 03.03.2000 r. № 1602-Sh* ["On state prediction and working out of economic and social development programs: Law of Ukraine # 1602, 03.03.2000]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua>. (accessed 18 February 2013).
2. Hordiienko K.D. *Ekonomichni tлумачnyi slovnyk. Poniatiina baza zakonodavstva Ukrainy u sferi ekonomiky*. Vyd 2-he. [Economic explanatory dictionary. Concept database of Ukrainian legislation in the field of economy. 2nd ed.] Kyiv, KNT Publ., 2007. 360 p.
3. Schumpeter J.A., Redvers O. *The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. 14th print. ed. New Brunswick, Transaction Publishers, 2008. (Russ.ed.: Shumpeter Y.A. *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: Doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu*. Kyiv, Kyievo-Mohylianska akademiia Publ., 2011. 242 p.).

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

4. Kravchenko O.M. Dekompozytsiia prohramy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku za modulnym pryntsyptom [Socio-economic development program decomposition modulo]. *Naukovyi visnyk ChDIEU. Seriya 1, Ekonomika: zbirnyk naukovykh prats - Scientific journal of ChSIEM. Series 1, Economics: collected scientific articles*, 2012, no.1(13), pp. 67-73.
5. Mochernyi S.V., Larina Ya.S., Ustenko O.A., Yurii S.I. *Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk: 2 t.* [Economic encyclopedia: Volume 2]. Lviv, Svit Publ, 2006. 568 p.
6. Yermolenko M.M., Yerokhin S.A., Shandra V.M., Humeniuk O.I. *Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty innovatsiinoho on-ovlennia natsionalnoho hospodarstva* [Organizational and economic aspects of innovation renovation of national economy]. Kyiv, Natsionalna akademiia upravlinnia Publ., 2008. 216 p.
7. Panasjuk B.Ya. *Ekonomichna polityka v Ukraini naprykintsi XX stolittia* [Economic policy in Ukraine at the end of the XX century]. Kyiv, Novyi druk Publ., 2002. 743 p.
8. Savchenko V.F. *Natsionalna ekonomika* [National economy]. Kyiv, Znannia Publ., 2011. 309 p.
9. Savchenko V.F. *Potentsial natsionalnoi ekonomiky Ukrainy* [The potential of national economy of Ukraine]. Chernihiv, ChDIEU Publ., 2009. 274 p.
10. Tuhon-Baranovskiy M.I. *Osnovy politicheskoy ekonomii. Chetvertoe pererabotannoe izdanie* [Foundations of political economy/ 4th edition]. Petrograd: Izdanie Yuridicheskago knizhnago sklada «Pravo» Publ., 1917. 539 p.

Надійшла 18.02.2013